

др Томица ДЕЛИБАШИЋ
Прекршајни апелациони суд, Београд

ДАЉИ РАЗВОЈ НАШЕГ КОНЦЕПТА ОДГОВОРНОСТИ ПРАВНИХ ЛИЦА ЗА КРИВИЧНО ДЕЛО, ПРИВРЕДНИ ПРЕСТУП И ПРЕКРШАЈ – АСПЕКТ СПРОВОЂЕЊА ПОСЛОВНИХ И ФИНАНСИЈСКИХ ПРОПИСА

Резиме

Наше право карактерише одговорности правних лица за кривично дело, привредни преступ и прекршај, што су засебне врсте деликата чије пројисивање има посебан значај. У таквој ситуацији, код постојање три врсте казних деликата, поставља се питање њиховог односа, па и даље судбине привредних преступа, нарочито након доношења Закона о одговорности правних лица за кривична дела и имајући у виду решења из ујоредног права. У овом чланку се указује на карактер и значај привредних преступа у нашем праву и везу ових деликата са финансијским прекршајима, као и нека питања која се у вези са њима постављају.

Кључне речи: *правна лица, одговорности, кривична дела и привредни преступи, појмовно одређење, страна правна лица, паралелни поступци, домаће и ујоредно право.*

I Одговорност правних лица за кривична дела и друге деликте

Одговорност правних лица за деликтно кажњиве радње, иако дуго оспоравана због правно-теоријских контравези, избија у први план одмах са развојем индустријализације и привредних активности, које постају терен и за броје злоупотребе, мотовисане стицањем добити, чиме се доводе у питање основне друштвене вредности. Тако настаје схватање да код делатности правног лица и кршења прописа није довољно казнити појединца, већ треба обухватити и правно лице које је стекло добит, па не може бити заклон за вршење кривичних дела.¹ Жеља за профитом и величина привредних трансакција правних лица, уз концентрацију средстава, стварају тло за разне облике деликата правних лица, укључујући дела организованог криминала. У присуству смо криминалитета корпорација, криминалитета белог оковратника,² прања новца,³ промета дрога, коришћења опасних технологија и њиховог пребацивања у неразвијене земље, искоришћавања њихових природних ресурса, коришћења монополског положаја, злоупотребе стечаја, компјутерског криминала, све до трговине људима и њиховим органима, из којих радњи нису искључена правна лица. Захваћене су разне области, као што су банкарско пословање, берзе, осигурање, право конкуренције, екологија. У теорији се истиче специфичност ових разних области организованог криминала, да су дела и појединци у правном лицу повезани по вертикалној структури, налазе се на различитим нивоима одлучивања,⁴ што компликује систем одговорности.

Доношењем Закона о одговорности правних лица за кривична дела,⁵ у нашем праву је заокружен систем одговорности правних лица, која могу одговарати за три врсте деликата: кривична дела, привредне преступе и прекршаје. За разлику од држава у окружењу, које су при-

1 О томе Мирослав Ђорђевић, „Основни проблеми одговорности за привредне преступе и прекршаје“, *Право – теорија и пракса*, бр 11–12/1986, стр. 12.

2 Ђорђе Игњатовић, „Појмовно одређење криминалитета белог оковратника“, *Архив*, бр. 1–3/1996, стр. 237, разликује криминалитет белог оковратника и криминалитет корпорација, где се постиже корист за корпорацију. О овоме и Јелена Шупут, „Одговорност правног лица за кривична дела“, *Сирани правни животи*, бр. 1/2009, стр. 169.

3 О последицама прикривања незаконитог порекла новца Агнеса Селмонај, „Прање новца“, *Зборник Института за криминолошка и социолошка истраживања*, бр. 2/2012, стр. 167.

4 Горан Илић, „Одговорност правних лица за кривична дела“, *Билтен судске праксе Окружної суда у Београду*, 2009, стр. 3.

5 *Сл. гласник РС*, бр. 97/08.

вредне преступе превеле у прекршаје, код нас су задржани привредни преступи. Поставила се даља судбина привредних преступа, чак је већина наших теоретичара очекивала њихово укидање,⁶ али ово питање треба са опрезом размотрити.

II Предвиђеност и учесталост привредних преступа у нашим законима

Анализа наших закона показује да су привредни преступи предвиђени у већем броју закона, уз прекршаје или понекад закон само садржи привредне преступе, при чему се не ради само о законима из области привредног и финансијског пословања, односно пословног права, већ је заштитни објект шире постављен и заступљен. Ретки су закони који у казним одредбама садрже само кривична дела, какав је Закон о стечају (*Сл. гласник РС*, бр. 104/09, 71/12) који садржи само кривична дела физичких лица, ангажованих у поступку. Поједини закони који се тичу привредног и финансијског пословања, прописују привредне преступе, као Закон о рачуноводству (*Службени гласник РС*, бр. 62/13) карактеристичан по томе што садржи привредне преступе правних лица и широко је заступљен је у пракси. Следе Закон о привредним друштвима (*Службени гласник РС*, бр. 36/11, 99/11), такође садржи само привредне преступе правних лица; као и Закон о обавезном осигурању у саобраћају (*Службени гласник РС*, бр. 51/09, 7/13); затим Закон о приватизацији (*Службени гласник РС*, бр. 38/0, 119/12) који садржи привредни преступ субјекта приватизације; Закон о банкама (*Службени гласник РС*, бр. 107/05, 91/10), који садржи кривична дела појединаца, као и привредне преступе и прекршаје банака. Привредне преступе и уједно прекршаје правних лица садрже: Закон о тржишту капитала (*Службени гласник РС*, бр. 31/11); Закон о инвестиционим фондовима (*Службени гласник РС*, бр. 46/06, 31/11); Закон о преузимању акционарских друштава (*Службени гласник РС*, бр. 46/06, 99/11); Закон о осигурању депозита (*Службени*

6 О оправданости даљег постојања привредних преступа: Г. Илић, *нав. чланак*, стр. 5; Ј. Шупут, *нав. чланак*, стр. 176; Вељко Икановић, *Одговорности правних лица за кривична дела*, Бања Лука, 2012, стр. 49; Мирослав Врховек, „Услови одговорности правног лица за кривично дело“, *Анали ПФ Београд*, бр. 2/2008, стр. 293; Мирослав Врховешек, „Кривична одговорност правних лица“, *Архив*, 3-4/2005, стр. 290, изричито каже да треба укинути Закон о привредним преступима, да не треба задржавати једну пара кривичну одговорност (стр. 247). Ивана Симовић-Хибер, „Кривична одговорност правних лица и привредни преступи: да ли је разликовање само терминолошке природе?“, *Анали ПФ Београд*, бр. 3/1995, стр. 222, наглашава искуство француског законодавства па закључује да нема разлога да се не напусти једна фикција и замагљивање средњим решењима. Ово сматрамо исхитреним размишљањем, јер једноставна рецепција страних решења није сретно решење.

гласник РС, бр. 61/05, 91/10); Закон о јавном дугу (*Службени гласник РС*, бр. 61/05, 78/11); Закон о жиговима (*Службени гласник РС*, бр. 104/09, 10/13). Коначно, и Закон о спречавању прања новца и финансирања тероризма (*Службени гласник РС*, бр. 20/09, 91/10) садржи привредне преступе правних лица, а прекршаје физичких лица.⁷

Следе закони који прописују привредне преступе у другим значајним областима, које нису привредне и финансијске природе, где је заштитни објект друге природе, као што је то рецимо заштита природе, животне средине и здравља. Криминалитет корпорација се и у упоредном праву често везује за еколошку област, а у у нашој теорији се такође истиче да криминалитет правних лица не треба сводити само на кривична дела из области компанијског пословања.⁸ Код нас је велики број еколошких закона који садрже привредне преступе, ту су практично сви закони из ове области: Закон о заштити природе (*Сл. гласник РС*, бр. 36/09, 91/10), којим се уређује заштита и очување природе, биолошке, геолошке и предеоне разноврсности као дела животне средине; Закон о националним парковима (*Службени гласник РС*, бр. 39/93, 36/09); Закон о заштити животне средине (*Службени гласник РС*, бр. 135/04, 43/11); Закон о шумама (*Службени гласник РС*, бр. 30/10, 93/12); Закон о процени утицаја на животну средину (*Службени гласник РС*, бр. 135/02, 36/09); Закон о заштити ваздуха (*Службени гласник РС*, бр. 36/09, 10/13); Закон о бањама (*Службени гласник РС*, бр. 80/92); Закон о интегрисаном спречавању и контроли загађивања животне средине (*Службени гласник РС*, бр. 135/04); Закон о подстицајима у пољопривреди и рурарном развоју (*Службени гласник РС*, бр. 10/13); Закон о водама (*Службени гласник РС*, бр. 30/10, 93/12); Закон о надзору над прехранбеним производима биљног порекла (*Службени гласник РС*, бр. 25/96, 101/05); Закон о репродуктивном материјалу шумског дрвећа (*Службени гласник РС*, бр. 135/04, 41/09); Закон о садном материјалу воћака, винове лозе

7 У члану 90 став 3 предвиђа прекршај који се састоји у непријави царинском органу преноса преко државне границе срестава плаћања у износу од 10.000 евра или више, али не прописује заштитну меру одузимања ових средстава. Како идентичан прекршај садржи Закон о девизном пословању (*Службени гласник РС*, бр. 62/06, 119/12), чл. 62 ст. 1 тач. 18 и чл. 63 ст. 1 тач. 14, а у чл. 64 прописана је мера одузимања предмета прекршаја, испада да је Закон о спречавању прања новца и финансирања тероризма блажи, што није логично и ту недоследност треба отклонити. Пракса се до тада мора бавити покушајима отклањања ове нелогичности.

8 Г. Илић, *нав. чланак*, стр. 3. О еколошком криминалитету, коришћењу прљавих и по околину опасних хетнологија Наташа Тањевић, „Друштво као жртва криминалитета правних лица“, *Темида*, 2011, а о организованом привредном криминалу против животне средине и здравља људи Жаклина Спалевић, „Кривична одговорност правних лица“, *Право – теорија и пракса*, бр. 7–9/2011. На еколошке катастрофе, угрожавање здравља а неретко и велике жртве указује Вања Бајовић, „Правно лице као окривљени у кривичном поступку“, *Право и привреда*, бр. 4–6/2010, стр. 489.

и хмеља (*Службени јласник РС*, бр. 18/05, 30/10); Закон о семену (*Службени јласник РС*, бр. 45/05, 30/10); Закон о биоцидним производима (*Службени јласник РС*, бр. 36/09, 92/11); Закон о одрживом коришћењу рибљег фонда (*Службени јласник РС*, бр. 36/09, 32/13); Закон о вину (*Службени јласник РС*, бр. 41/09, 93/12); Закон о сточарству (*Службени јласник РС*, бр. 41/09, 93/12); Закон о ветеринарству (*Службени јласник РС*, бр. 91/05 – 93/12). Број ових закона је заиста велики, а ту су и: Закон о забрани развоја, складишетња и употребе хемијског оружја и о његовом уништавању (*Службени јласник РС*, бр. 36/09, 104/13); Закон о заштити од јонизујућих зрачења и нуклеарној сигурности (*Службени јласник РС*, бр. 36/09, 93/12); Закон о хемикалијама (*Службени јласник РС*, бр. 36/09, 93/12); Закон о оружју и муницији (*Службени јласник РС*, бр. 9/92, 104/13); Закон о управљању отпадом (*Службени јласник РС*, бр. 36/09, 88/10).

Конечно, има и других закона, са другим заштитним објектима, који прописују привредне преступе: Закон о пловидби и лукама на унутрашњим водама (*Службени јласник РС*, бр. 73/10, 121/12); Закон о поморској пловидби (*Службени јласник РС*, бр. 87/11, 104/13); Закон о јавним путевима (*Службени јласник РС*, бр. 101/05, 104/13); Закон о превозу у друмском саобраћају (*Службени јласник РС*, бр. 46/95, 31/11); Закон о енергетици (*Службени јласник РС*, бр. 57/11, 124/12); Закон о планирању и изградњи (*Службени јласник РС*, бр. 72/09, 98/13); Закон о ефикасном коришћењу енергије (*Службени јласник РС*, бр. 25/13); Закон о задужбинама и фондацијама (*Службени јласник РС*, бр. 88/10, 99/11); Закон о удружењима (*Службени јласник РС*, бр. 51/09, 99/11) и тако даље, не можемо тврдити да је списак потпун.

Из наведеног се може закључити да законодавац привредним преступима препушта значајне и бројне области, па се на то мора обратити пажња и наћи одговарајуће решење, јер евентуално укидање привредних преступа и њихово превођење у прекршаје (декриминација није могућа) отвара бројна питања, пре свега питање ефикасности спровођења ових закона који су значајни за стабилност привредног система. Ширина заштитних објеката,⁹ исказаних у различитим законским областима, као и бројност прописаних привредних преступа у тим законима, говоре да се о привредним преступима и даље регулишу значајна правна питања.

9 Закон о одговорности правних лица за кривична дела у члану 2 кривичну одговорност везује за дела предвиђена у кривичном закону и споредном кривичном законодавству, док је објект заштите привредних преступа одређен преступима прописаним свим наведним законима, дакле нема поклапања.

III Даља улога и појмовно одређење преступа

Из цитираних закона је јасно да се привредни преступи не односе само на привредно и финансијско пословање, иако су још од законског обликовања 1960. године у нашем праву задржали тадашњу форму, чак назив закона и појам привредног преступа. Они према изнетом нису појмовно адекватни, као што није ни адекватан назив закона – Закон о привредним преступима.¹⁰ Адекватни би био назив закона о преступима правних лица. Треба свакако напустити досадашњи појам привредног преступа као друштвено штетног дела које је могло пружити штетне последице, тим пре што елемент друштвене опасности није више ни општи појам кривичног дела, већ мотив појединачне законодавне инкриминације, исто ако што више не треба говорити о повреди прописа о привредном и финансијском пословању, иако се добар део преступа односи на те области, али се преступи тичу и других значајних области, као што је рецимо заштита животне средине, чему се посебна пажња придаје на упоредном и међународном плану. Ако напустимо материјално-формалну и прихватимо објективно-субјективну дефиницију, односно појам преступа, не би се ни радило о привредном преступу, већ евентуално преступу правног лица, а сам појам би по узору на општи појам кривичног дела могао бити дефинисан: преступ правног лица је онај преступ који је законом предвиђен као такав преступ, који је противправан и који је скривљен. У општи појам на тај начин не би био укључено одговорно лице као субјект, што се може поставити као питање, да ли је то исправно или треба тражити појам који је обухватнији, уместо да закон говори о правном лицу, а да се садржински односи и на одговорна лица, имајући у виду природу односа одговорности ова два субјекта.

То што би из општег појма привредних преступа био избачен елемент о материјалном и финансијском пословању правних лица, што је прихватљива варијанта, не значи да тим областима не треба придати одговарајућу организациону пажњу и наћи адекватна решења у даљем развоју нашег права.

Преступи и даље имају значајно место у нашем законодавству, обухватају значајне законе и од значаја су за њихово спровођење, а искуство од више од 60 година њиховог постојања говори да их није могуће нити оправдано олако укинути и превести у прекршаје. Тиме би нестало и оно мало сачуване специјализације казених привредних органа – привредних судова, а морамо имати у виду и искуство са укидањем

10 *Сл. лист СФРЈ* бр. 4/77 до *Сл. гласник РС*, бр. 191/05. Законодавац се дуго времена није бавио овим текстом, а за то има потребе.

специјализованих царинских, девизних и пореских прекршајних органа и преношење те надлежности на прекршајне судове, што се одразило на законитост, ажурност, ефикасност спровођења прописа, стабилност система и коначно буџетске расходе. Једна од могућности је обједињавање целокупне ове надлежности, преступа и привредних и финансијских прекршаја, код привредних судова рецимо. У теорији и пракси се наглашава да су за финансијске прописе од значаја квалитетне финансијске истраге, стручно оспособљавање специјализованог компетентног кадра,¹¹ што се односи и на судске органе, односно органе који одлучују о привредним преступима, као и финансијским прекршајима. Негирати потребу специјализације, исто је што и оспоравати потребу посебне стручности значајне за примену финансијских прописа, па и стручности уопште.

IV Страно правно лице као субјект одговорности

Положај страног правног лица као субјекта казнене одговорности упоредно право решава полазећи од принципа територијалног важења закона и примене домаћег закона на дела учињена на домаћој територији. Дакле, када се говори о одговорности правног лица, не изузимају се страна правна лица, а обично је територијални принцип допуњен и проширен реалним и персоналним принципом. Од тога полази и члан 4 нашег Закона о одговорности правних лица за кривична дела, прописујући да се тај закон примењује и на домаће и на страно правно лице, које одговара за кривично дело учињено на територији Републике Србије (територијални принцип). Ово правило је у истом члану допуњено даљом одредбом, да се закон примењује и на страно правно лице за дело учињено у иностранству на штету Републике Србије, њеног држављанина и домаћег правног лица (реални принцип), као и одредбом да се закон примењује и на домаће правно лице које одговара за кривично дело учињено у иностранству (персонални принцип).

Међутим, у привреднопреступном и прекршајном праву наше право по истом питању има решење које заслужује критичко преиспитивање. У члану 31 Закона о прекршајима (2013), који је од недавно на снази, исправно се поставља општи принцип да страно правно лице и одговорно лице (као и физичко лице) одговарају за прекршај једнако као и домаће правно и одговорно лице. Међутим, одредба о наведеној „једнакој“ одговорности (став 1 цитираног члана), негирана је наредним ставом 2, да ће се страно правно и одговорно лице казнити за „прекршај

11 То истиче Милица Торбица, „Органи надлежни за спровођење финансијске истраге“, *Избор судске праксе*, бр. 12/2010, стр. 7.

учињен на територији Републике Србије ако страном правно лице има пословну јединицу или представништво у Републици Србији или је прекршај учињен његовим превозним средством, ако прописом којим је прекршај регулисан није нешто друго предвиђено“. У образложењу предлога оваквог законског текста стајало је да је у члану 31 по узору на прописе који уређују привредне преступе одговорност страних правних лица проширена на прекршаје које учине на територији Републике Србије својим превозним средствима, као и да је то инцирано потребама праксе. Овим је прихваћена из ранијег члана 27 став 2 дискутабилна одредба да је услов за одговорност страног правног лица да има пословну јединицу или представништво у Републици Србије. То је негација принципа територијалног важења закона, јер уместо тога где је дело учињено, важи принцип одговорности који говори о регистрацији на домаћој територији. То може бити од значаја за извршење, али се не тиче територијалног важења закона, који се тиме не може доводити у питање. Једну контраверзну одредбу законодавац задржава, супротно решењима Закона о одговорности правних лица за кривична дела, који по овом питању има јасну и исправну регулативу, какву познаје упоредно право, а акцептира се превазиђена одредба која по овом питању одавно постоји у Закону о привредним преступима, а не само прекршајном закону. Одредба о представништву страног правног лица, која је раније постојала, допуњује се одредбом из Закона о привредним преступима (члан 6а), постављајући алтернативу (што је још нејасније) „или је прекршај учињен његовим превозним средством“. Таква ситуација (да страна правна лице чине прекршаје) постоји нарочито у царинској материји, али то не може бити ваљано објашњење за цитирано решење које се противи принципима казненог права, јер се задржава принцип о регистрацији на домаћој територији као некаквом услову за одговорност. То само указује да је овакво решење веома штетно, да има негативне практичне последице. Ако је битно питање регистрације на домаћој територији, шта значи овај алтернативан услов, која је логика овако постављене алтернативе, нема логичног одговора, или питање, шта тек значи да прописом којим се прекршај регулише (ваљда прописује) може нешто друго бити превиђено. Ово никако не може ни бити ствар појединачне посебне регулативе, јер се ради о основном принципу одговорности, који мора бити и једино може бити садржан у Закону о привредним преступима и Закону о прекршајима, у одредбама о материјалном казненом праву, а не одредбама о појединачном делу, привредном преступу или прекршају. Ако постоји алтернатива, па још и могућност некаквог другачијег регулисања (које нема у посебним законима), није јасно како онда гласи основни материјалноправни принцип о одговорности страног правног лица, да ли та одговорност суштински

постоји и чиме је ограничена или искључена. Доведен је у питање принцип територијалности закона, као основни принцип, јер закон који то регулише има неприхватљиве и контрадикторне одредбе.

Савремена законодавства која познају одговорност правних лица за кривична дела од одговорности не изузимају страна правна лица, па се рецимо у КЗ Македоније (1996) каже да та одговорност постоји независно од тога да ли имају своје представништво или подружницу на њеној територији.¹² Француско законодавство познаје кривичну одговорност правних лица која су основана у иностранству, од чега се не разликује решење закона Русије, да страна правна лица која на територији Русије почине административни прекршај одговарају по општим правилима, без изузетака. У теорији се поставља као спорно питање привредних субјеката који по страном праву немају својство правног лица, а то својство имају по праву државе где је дело учињено. У вези са тим је занимљиво решење Хрватског закона,¹³ да су правне особе у смислу овог закона и „стране правне особе које се по хрватском праву сматрају правним особама“ (члан 1 став 2). Закон о одговорности правних лица за кривична дјела Црне Горе (2007) када прописује одговорност правних лица (члан 3), под правним лицем подразумева и „страно друштво и дио страног друштва“ (члан 4). Кривични законик БиХ који прописује одговорност правних лица за кривична дела (чл. 122-144) у члану 123 каже да су домаћа и страна правна лица, у складу са овим законом, одговорна за кривична дела учињена на територији БиХ, допуњујући овај принцип реалним и персоналним принципом, као и наш Закон о одговорности правних лица за кривична дела, али која решења не прихвата Закон о прекршајима, иако се ради о неспорним принципима казненог права. На тај начин се у наш систем уносе неусклађена и некохерентна решења, противно решењима упоредног права.

V Проблем паралелних поступака за различите (исте) деликте

Правно лице у нашем праву може да одговара за три врсте деликта: кривично дело, привредни преступ и прекршај. Једино правна лица могу одговорати за све три врсте ових деликата, што на изванредан начин подсећа на некадашњи троедобу на злочине, преступе и иступе, али је сличност привидна. Садашња природа ових деликата је битно другачија. Већина правних система познају решење да правно лице од-

12 Вељко Икановић, *Одговорности правних лица за кривична дела*, докторска дисертација, Ниш, 2010, стр. 239 и сл.

13 Закон о одговорности правних лица за казнена дјела (2003, 2007).

говара за једну врсту деликата, сада су то кривична дела правних лица, ако нису у питању нека друга врста деликата која је томе подударна. У ситуацији када постоје деликти правних лица различитих степена и квалитета, са различитим санкцијама и последицима, а део су истог правног ситета, какав је случај са нашим правом, поставља се питања односа и разграничења ових деликата.

Спорно је да ли се за исти чињенични догађај може одговорати по различитим основима, за различита дела. Могу ли се водити различити поступци, да ли се може једном радњом повредити више прописа и одговорати по различитим основима, питање је које се намеће. У нашем праву је вишедеценијски присутно решење да се поступци за различите деликте међусобно не искључују и да је у принципу сваки поступак самосталан, што не значи да се не води рачуна да се за исто дело двоструко не одговара и не кажњава. Прави се разлика зависно од тог да ли кривично дело садржи обележја прекршаја, односно привредног преступа. Друга могућност, која сада све више долази до изражаја, јесте да се ова дела (кривична дела, привредни преступи и прекршаји) међусобно искључују, да се за једно дело може донети само једна одлука, што се може оценити као оправдано настојање, али је такво разграничење деликата правних лица скопчано са тешкоћама, па и практично немогуће. Може се чак рећи да је легитимно настојање да се у праву такво разграничење постигне, иако је тешко очекивати да се у сваком конкретном случају унапред јасно зна о ком делу је реч. То зависи од мноштва конкретних околности, унапред непредвидивих, тако да органи гоњења, овлашћени да иницирају поступак, не могу знати какав ће став заузети суд по том питању.

У пракси међународних судских инстанци долази до изражаја став да се поводом истог дела, па и чињеничног догађаја не може одговорати по различитим основима, што утиче на наше право, посебно судску праксу. Ово не значи да је оправдано сасвим напустити наведена опредељења нашег права, већ само направити извесна прилагођавања и корекције, како не би било повређено лично право које даје меродавно право. У противном би ефикасност правног поретка била доведена у питање. Овде истичемо пресуду Европског суда за људска права Марести против Хрватске (55759/07 од 25.6.2009. године)¹⁴ где је исто понашање окривљеног, једанпут третирано као дрско и непристојно понашање на

14 Детаљније Е. Ивичевић Карас, „Поводом пресуде Европског суда за људска права у предмету Марести против Хрватске – анализа могућег утјецаја на реформу прекршајног права у Републици Хрватској“, саветовање Примјена прекршајног закона и осталих прописа с подручја прекршајног права, Башка, 15–17.9.2009. О овоме и пресуде Оливеира против Швајцарске, Золотукхин против Русије, Градингер против Аустрије, Фишер против Аустрије.

јавном месту, односно ударање на јавном месту (прекршај), а други пут као наношење тешке повреде (кривично дело), чиме је повређено начело *ne bis in idem*. Суд се позива на члан 4 Протокола број 7 уз Конвенцију о заштити људских права и основних слобода, да се никоме не може поново судити нити се неко може казнити у казненом поступку исте државе за казнено дело за које је већ правноснажно ослобођен или осуђен у складу са казним поступком те државе. Правно означавање деликта не третира се као једино мерило да ли се ради о повреди наведеног начела. За оцену се узимају три елемента, прво развраставање дела према националном праву, друго правна природа дела, и треће је тежина казне којој дотично лице може бити изложено. Друго и треће мерило су алтернативни, не нужно и кумулативни, а кумулативни приступ није искључен ако је потребан ради јаснијег закључка. У нашем праву је деценијски присутно решење да се цене обележја дела, његова природа, посебно заштитни објекат, а не само да ли се ради о истом чињеничном догађају, што у правилу није спорно. Питање је колико и како овај принцип даље примењивати и у ком правцу развијати, односно кориговати, да би се задовољили захтеви који произлазе из међународних аката, што је комплексно питање које захтева ширу анализу која превазилази оквире овог рада.

Наше право полази од принципа да теже дело (кривично дело) може да садржи и обележја лакшег дела (привредни преступ, прекршај), да лакше дело не искључује теже, већ ако долази до кумулације, обухватања обележја другог дела, долази до урачунавања казне плаћене за блажи деликт у казну која се изриче за кривично дело.¹⁵ Тако према члану 63 став 3 Кривичног законика,¹⁶ затвор или новчана казна коју је осуђени издржао, односно платио за прекршај или привредни преступ, као и казна или дисциплинска мера лишења слободе коју је издржао због повреде војне дисциплине урачунава се у казну изречену за кривично дело чија обележја обухватају и обележја прекршаја, привредног престапа, односно повреде војне дисциплине. У вези је са тиме Законик о кривичном поступку¹⁷ када у члану 17 регулише претходно правно питање од које зависи примена кривичног закона, а за које питање је надлежан други суд или државни орган, па у ставу 3 каже да ако већ постоји таква одлука, да таква одлука не обавезује кривични суд у по-

15 Закон о прекршајима у члану 256 тачка 6 говори о урачунавању издржане казне (не само задржавању, које није спорно), што је нелогично и правно није могуће, чак је противно и чл. 47 и 251 став 1 тачка 5 истог закона, који о томе не говоре, наиме није могуће у казну за лакши деликт урачунати казну плаћену за тежи деликт, ако блажи деликт не може обухватити и конзумирати тежи.

16 *Сл. гласник РС*, бр. 85/05, 111/09.

17 *Сл. гласник РС*, бр. 72/11, 45/13.

гледу оцене да ли је учињено одређено кривично дело. Међутим, треба имати у виду да се у цитираној пресуди међународног суда наводи да урачунавање четрдесет дана казне затвора коју је изрекао прекршајни суд у казну затвора од године дана коју је изрекао општински суд, не мења чињеницу да је суђено два пута за исто дело.

Наш нови Закон о прекршајима¹⁸, који је у примени од 1. марта 2014. године, у члану 8 став 1 који је у Делу првом који садржи материјално-правне одредбе, мења досадашње правило материјално-правне природе о некажњавању за прекршај за исту радњу, да се неће казнити за прекршај лице које је у кривичном поступку или у поступку за привредни преступ правноснажно оглашено кривим за дело које има и обележја прекршаја (члан 8 ранијег Закона). Сада се ово претвара у процесно правило, али које се неприродно налази у материјалним законским одредбама. У ставу 1 цитираног члана сада се каже: „никоме се не може поново судити нити му поново може бити изречена прекршајна санкција за прекршај о коме је правноснажно одлучено у складу са законом.“¹⁹ Даље се каже: „Против учиниоца прекршаја који је у кривичном поступку правноснажно оглашен кривим за кривично дело које обухвата и обележја прекршаја не може се за тај прекршај покренути поступак, а ако је покренут или је у току, не може се наставити и довршити“ (став 3). Идентична формулација се понавља за поступак по привредном преступу (став 4). Формулација: „неће се казнити“ претвара се у формулацију: „не може се покренути поступак“, што је процесно правило које се налази на неприродном месту, јер су ово материјалне одредбе и то начела, а други се део закона односи на прекршајни поступак. Да не говоримо о неспретности формулације да поступак који је покренут „не може се наставити нити довршити“.²⁰ Испада да поступак остаје недовршен, а сваки поступак треба довршити, окончати на одговарајући начин. Ово говори колико назадује законодавна номотехника, уместо да напредује.

18 *Сл. гласник РС*, бр. 65/13.

19 Под утицајем члана 4 Протокола број 7 уз Конвенцију даље се каже: „Забрана из става 1 овог члана не спречава понављање прекршајног поступка, у складу са овим законом.“ Ово је беспотребна одредба, ако се понављање поступка посебно регулише (чл. 280–284), а скраћење указује на негацију, која се чак може погрешно тумачити. Наиме, Протокол каже: „Одредбе претходног става не спречавају поновно разматрање случаја у складу са законом и казним поступку дотичне државе ако постоје докази о новим и новооткривеним чињеницама, или ако је у претходном поступку дошло до битних повреда које су могле утицати на решење случаја.“ Ваља указати на позитивну новину нашег закона, да се сада поступак може поновити само у корист, а не и штету окривљеног (члан 281 став 1), какав је до сада био случај.

20 Формулација је вероватно преузета из хрватског Закона о прекршајима (члан 6), што не оправдава нашег законодавца.

Исти закон даље у члану 248 предвиђа да ће се поступак обуставити ако је окривљени у кривичном поступку, односно поступку по привредном прступу правноснажно ослобођен или оглашен кривим за истоветан догађај које обухвата и обележја прекршаја. Како се у члану 8 и даље говори да је битно да ли дело (кривично, привредни преступ) обухвата и обележја прекршаја, али се у члану 280 код понављања поступка говори да ће се поступак поновити ако се утврди да је лице за исту радњу већ једном кажњено за прекршај, привредни преступ или кривично дело, дакле нема одредбе да се ради о делу које обухвата обележја прекршаја, па испада да се уведе нака другачија правила од раније цитираних одредби, или је у питању непрецизно изражавање. Иако се у закону говори о делу које обухвата обележја прекршаја,²¹ једном се говори о „истоветном догађају“ (члан 248), потом о „истој радњи“ (члан 280), што само уноси нејасноће по питањима о којима је било речи.

Вратимо се опет формулацији члану 4 Протокола број 7 уз Конвенцију, да се „никоме не може поново судити нити се може казнити у казненом поступку исте државе за казнено дело за које је већ правноснажно ослобођен или осуђен у складу са законом и казним поступком те државе“. Мериторна одлука се тиче правноснажног ослобођења или осуде, а одустанак тужиоца од кривичног гоњења и одбијање оптужбе због тога разлога нема карактер осуђујуће, нити ослобађајуће пресуде, па овде не долази у обзир примена цитираног члана 4 нити се ради о повреди начела *ne bis in idem* ако тужилац иницира поступак за блажи деликт – прекршај.²² Међутим, ово се у нашој прекршајној пракси меша, не прави се увек јасна разлика, исти значај се придаје одустанку тужиоца од гоњења односно одбијању оптужбе из тог разлога – сада члан 422 Законика о кривичном поступку. То се често у пракси изједначава са ослобађајућом пресудом, што је погрешно. Управо је ту један од кључева диференцирања ових деликата, наиме органи откривања и гоњења не бити требало да подносе иницијативе за различите деликте, већ прво треба да консултују јавног тужиоца, а ако он одустане од оптужбе у покренутом поступку, уједно може (треба) да инцира прекршајни поступак, не гледајући на то да ли је он евентуално био паралелно инциран, чиме су се до сада тужиоци руководили. Тиме би био јаснији и став тужиоца о овом питању и не би било простора за наведена погрешна тумачења. У даљој пракси код описа различитих деликата значајно је да се опис дела уско сузи на законски опис бића дела, без описа чињеница које могу упућивати на другу врсту дела.²³

21 Може се тумачити и као задржавање основа старог концепта, због немогућности да се он сасвим напусти, већ се само делом модификује.

22 То истиче и Е. Ибричевић Карас, *нав. дело*, стр. 7.

23 О упутствима за даље поступање органа детаљније Д. Новосел, М. Рашо, З. Бурић, „Разграничење казних дјела и прекршаја у свјетлу пресуде Европског суда“, *Хрватски љејојис за казнено право и праксу*, бр. 2/2010.

Сва ова питања се код одговорности правних лица појављују у нешто измењеној форми, јер су код одговорности физичких лица ова питања израженија и актуелнија, али нису немогућа код одговорности правних лица за кривична дела и односа са другим деликтима. Код правног лица ће у правилу бити јасније разграничена кривична дела, привредни преступи и прекршаји, јер ако се одговара за једно дело, нема основа нити логике да се одговара за друго дело. Различитост заштитних објеката, али и природе деликата правних лица, опредељују такво стање. Оно што је прописано као привредни преступ, у истом закону никада није уједно прописано као прекршај. Исто тако ако правно лице одговара за привредни преступ, који повлачи могућност строгих санкција, није потребно да за исту радњу одговара за кривично дело. За кривично дело је логичније да одговара рецимо код дела где појединци уједно учине неко кривично дело, рецимо злоупотребе положаја у корист правног лица за које се стекне корист, кад се може поставити питање одговорности правног лица за кривично дело.

Ово не значи да наведена пракса међународног суда неће битно утицати на национална законодавства, посебно да се мора настојати сузити круг паралелних поступака за различита дела из истог чињеничног стања. Потребно је избећи посебно неугодну ситуацију да осуда за лакши деликт (прекршај) искључује одговорност за тежи деликт (кривично дело, привредни преступ), а због принципа *ne bis in idem*.²⁴ У том циљу овлашћени органи гоњења требају настојати да иницирају одговарајући казнени поступак, без претходног вођења прекршајног поступка, што је до сада чињено из разлога ефикасности тог поступка, иако има елементарна тежег дела. Уједно законодавац треба да настоји да избегне или бар битно смањи могућност да се исто чињенично стање може подвести под различите деликте. Тиме се не умањује природа и значај преступа правних лица, као посебних деликата, који и даље захтевају своје значајно место и улогу у нашем правном систему.

24 Ово је најнеугоднија последица цитиране праксе Европског суда за људска права, па о томе свакако треба повести рачуна.

Tomica DELIBAŠIĆ, PhD
Misdemeanor Court of Appeal, Belgrade

**FURTHER DEVELOPMENT OF OUR CONCEPT OF
CORPORATE LIABILITY FOR CRIMINAL OFFENSE,
FOR ECONOMIC OFFENSE AND OFFENSES –
ASPECTS OF THE IMPLEMENTATION OF BUSINESS
AND FINANCIAL REGULATION**

Summary

Our law is characterized by the liability of legal persons for offense, economic offense and violation as distinct types of offenses, that has a special significance. In such a situation, when there are three types of criminal offenses, there is a question of their relationship, and further fate of economic offenses, especially after the adoption of liability of legal persons for criminal offenses and considering solutions from comparative law. This article points to the character and significance of economic offenses in our law and the relationship of these offenses with financial offenses, as well as some issues related to the time set.

Key words: *legal entities, liability, crime and economic offenses, conceptual definition, foreign legal entities, parallel proceedings, domestics and comparative law.*